

YOG'OCHLARDA AKS ETGAN SAN'AT ASARLARI

RASULOV MURAD ABSAMATOVICH,

*Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat pedagogika
universiteti Tasviriy san'at kafedrası katta o'qituvchisi*

ABDURASHIDXONOVA MUSLIMAXON

BAHODIRXON QIZI,

*Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat pedagogika
universiteti Tasviriy san'at*

va muhandislik grafikasi ta'lim yo'nalishi 3-kurs talabasi

<https://doi.org/10.47689/STARS.university-pp7-11>

Annotatsiya: Ushbu maqolada amaliy san'at turi bo'lmish yog'och o'ymakorligi buyumlarining yaratilish bosqichlari haqida ma'lumot beriladi. Bu maqolada Vatanimizda azaldan yog'och o'ymakorligi san'ati qayerlarda qo'llanilganligi, ularning rivojlanishi tarixi haqida fikrlar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: kompozitsiya, kalka qog'oz, grix, islmiy, simmetriya, pista ko'mir, axta, xoka, yog'och lak.

Amaliy san'at turlarining talaygina turlari mavjud. Har bir san'at turi o'z qadr-qimmatiga ega. Amaliy san'at qo'l mehnati asosida bajariladiga san'at turidir. Atrof olamimizdagi o'simliklarda amaliy san'at turlarida foydalaniladigan naqsh elementlarini ko'rishimiz mumkin. Naqshlar ham o'simliklardan qiyos qilib olinadi.

Amaliy san'at turida keng o'rin egallaydigan yog'och o'ymakorligi san'at turi ko'p yillardan beri rivojlanib kelmoqda. Bu san'at ko'p zamonlardan beri ota-bobolarimiz tomonidan ham rivojlantirilgan.

Qadim zamonlardan beri O'zbekistonda yog'ochdan yasalgan uy-ro'zg'or buyumlari bo'lgan. Xonalar shiftini qoplaydigan me'moriy o'ymakorlik san'atini ham ko'rish mumkin. Hozirda ham qurilayotgan masjid va maqbaralarda yog'och o'ymakorligi san'atiga guvoh bo'lamiz. Bu amaliy san'at turi o'z qadr-qimmatini hali ham saqlab, yuksaltirib kelmoqda. Yog'och o'ymakorlik amaliy san'ati rivojiga usta ustozlarimiz hissa qo'shishgan va hali ham uni rivojlantirib kelishmoqda.

An'anaviy Toshkent yog'och o'ymakorligining ham me'morchilik, ham uy-ro'zg'or buyumlarini bezashda qo'llaniladigan asosiy qismlari Toshkent yog'och o'ymakorligi maktabining asoschisi Maqsud Qosimov ijodida yorqin ifodasini topgan. Ular o'z ishlarini boshlagan jarayonda yuqori qiziqish va zehn bilan ijod qilganlar. Shogirdlar tayyorlab, o'z hunar va ijodlarini ularga meros qilib qoldirganlar. Xalq amaliy san'atida qadimiy an'analarni saqlab qolishga ustalar tayyorlash tizimi yordam beradi.

Yog'och o'ymakorligi azaldan ham, hozirgi kunda ham arxitektura bilan bog'liq. Mamlakatimizda yaratilayotgan milliy inshootlar peshtoqlarida, eshiklarda hattoki mebel jihozlarida ham keng qo'llanilmoqda. Biz hozirda yog'och o'ymakorligidagi

ishlatiladigan va bu amaliy san'at turiga mos keladiga yog'och turlari bilan sizni tanishtiramiz. Bunda foydalaniladigan yog'och turlari ham ma'lum qoidalarga asoslanib tanlanadi. Yong'oq daraxti po'stlog'i kulrang, qalin, yog'ochi qizg'ish tusli, qattiq og'ir bo'ladi. Bu daraxtdan ishlangan buyumning bahosi ham yuqori bo'ladi.

Chinor daraxti po'stlog'i ko'kimtir, qalin, silliq, yog'ochi qizg'ish pushti rangda, bu daraxt yog'ochidan yog'och o'ymakorligi uchun asosiy materiallardan tashqari yordamchi asboblari va moslamalar tayyorlanadi. Shu tariqa mos yog'ochlar sifati va holati aniqlanadi.

Biz sizga navbatdagi bosqichda yog'och o'ymakorligi buyumining tayyorlanish jarayonini tanishtirib o'tamiz. Bu jarayonda sakkiz qirrali qutichaning tayyorlanish ketma-ketligini tushuntiramiz. O'ymakorlik ishini boshlashdan oldin yarim tayyor mahsulot, ya'ni "yong'oq daraxti"dan tayyorlangan qutichani tanlab olamiz. Ish boshlashdan avval bu qutichaning sifatini va holatini e'tibor bilan tekshirib ko'rish kerak. So'ngra qutichaning o'lchamini olamiz va buning uchun kalka qog'ozidan foydalanamiz. Qutichaning qirralari sonini sanab, uning qirralari sonini bo'lib olamiz, ya'ni sakkizga bo'lamiz, so'ngra bir bo'lagi uchburchak holga kelib qoladi, uchburchak holga kelgandan keyin uning o'lchamini olamiz. Bu o'lchamni aniq qilib, uni kalka qog'oziga chizamiz. Qutichamizning ustki, ya'ni qopqoq qismi uchun esa kompozitsiya yaratishni boshlaymiz. Kompozitsiyani qaysi naqsh turidan foydalanib tuzishimizni aniqlab olishimiz kerak.

Biz kompozitsiyani "Islimiy", "O'simliksimon" naqsh turidan foydalanib tuzamiz. Kompozitsiyani ma'lum qoidalarga asoslanib yaratish kerak. Bu qutichaga simmetriya qoidasi to'g'ri kelganligi uchun shu asosida kompozitsiya tuzamiz.

Kompozitsiyamizni tuzib olgach, uning kamchiliklarini ko'rib chiqamiz. Kamchiliklarini to'g'rilab bo'lgach, uni qutining qopqoq qismiga tushirib olish uchun kalka qog'ozimizning tagiga yumshoq mato qo'yib, uning orasini igna yordamida 1-2 mm. qilib teshib chiqamiz, so'ngra pistako'mirdan tayyorlangan xokani matoga tugun qilib tugib olamiz.

Keyingi jarayonda haligi kalka qog'ozimizni qutichamizdagi bir bo'lak uchburchak ustiga qo'yib, uning ustiga tayyorlangan tugunchadagi xokani asta sekin bosib chiqamiz va xoka qutida nuqta-nuqta shaklida iz qoldirayotganiga ishonch hosil qilamiz. Bosib chiqish jarayoni tugagach, kalka qog'ozni astalik bilan ko'tarib olamiz. Joriy bosqichda qutida kalka qog'ozdagi naqsh kompozitsiyasi aks etganini ko'ramiz va uni yumshoq HB yoki B qalam yordamida nuqta bo'lib tushgan naqsh ustidan chizib chiqamiz. Keyin esa quticha ustidagi xoka qoldiqlarini puflab yoki yumshoq mato yordamida o'chirib olamiz. Shunda bu jarayon yana yetti marta xokada kompozitsiyani tushirish bilan davom etadi, so'ngra qutichaning ustki, ya'ni qopqoq qismiga naqsh kompozitsiyasi to'liq tushirib olinadi.

Keyingi kompozitsiya qismlari to'liq tushirilganidan keyin uni "yog'och o'ymakorligi" kesish uskunalar yordamida kichik raqamga mos tushadigan naqsh elementlaridan boshlab katta raqamga mos keladigan elementlarga qarab kesib chiqiladi. E'tibor bilan qarab, aniq mos keladigan raqamdagi uskunalar bilan kesib chiqish kerak. Sababi, bu kesish jarayonida adashilsa, kompozitsiyaning qutiga kesish qismi sifatsiz holatga kelib qolishi mumkin. Kesish jarayoni tugagach, o'yuvchi uskunalar yordamida kompozitsiyaning o'yib chiqarib tashlanadigan qismi bajariladi. Bunda kichik o'yuvchi uskuna mos keladigan qismi I, II va katta raqamdagi o'yuvchi uskuna mos keladigan qismi katta III, IV va yana bundan katta

uskuna yordamida mahorat bilan o'yib chiqarib tashlanilishi kerak. O'yib olingan bo'laklar tekis qilib yana bir ishlab ko'rib chiqiladi. So'ngra mayda raqamdagi qumqog'oz bilan silliqalanadi. Keyingi bosqichda "chakich" uskunasiidan foydalanib, o'yilgan qismlari chakichlab chiqiladi. Qumqog'oz qilish jarayoni yana bir marta davom ettiriladi. Qumqog'oz shiqalanish jarayonida yog'ochning o'suvchi yo'li tarafiga qarab va unga qarshi tarafga qarab shiqalanadi. Bu jarayon ham yuqori mahorat bilan qutichaning qirralarini yo'qotmagan holda silliqalanishi kerak. Keyingi jarayonda yog'och o'ymakorligida foydalaniladigan lak turlaridan foydalanamiz. Agar chakichlangan qismini marilka bilan bo'yashni xohlasak, uni asta-sekin kichkina raqamli kist yordamida chakich qilingan joylariga surib chiqiladi. Qutichani yana bir marta yengil qumqog'oz bilan silliqlab olamiz.

Navbatdagi ish jarayonida lakni chakichlangan qismga tekizmay turib, ustki qismiga asta suritib olamiz va lak surilgandan keyin uning qotishini kutamiz. Shu tariqa ishni qutining ichiga mato qoplash bilan davom ettiramiz. Mato qutiga tushadigan qilib kesib olinadi va kley yordamida yopishtirib chiqiladi. Shu tariqa bu qutining yasali sh jarayoni yakunlanadi.

Yog'och o'ymakorligining insonga foyda keltiruvchi tomonlari ko'p hisoblanadi. Bu san'at turi insonga nafaqat zavq beruvchi, balki insonning stressdan, g'azabdan chiqishiga ham ko'maklashuvchi sanaladi. Har bir inson g'azablanganda negativ emotsiyasi oshadi. Shu sababli bu vaziyatda ko'proq mehnat qilish talab etiladi. Bu paytda "yog'och o'ymakorligi"ning ham nafi katta hisoblanadi. Bu amaliy san'at turida uskunalariga to'qmoq yordamida urilganda yog'ochda go'zal bir ko'rinishlar, ya'ni naqsh elementlari va kompozitsiyalar, san'at asari shakllanadi. Bu go'zal ko'rinish ham insondagi g'azab va asabiylikning yo'qolishiga sabab bo'la oladi va kishiga quvonch bag'ishlaydi. Shu kabi har bir amaliy san'at turining inson psixologiyasiga ijobiy ta'sir ko'rsatuvchi tomonlari mavjud. Ular bilan shug'ullangan shaxs dunyodan go'zallik izlovchi, mehrli va ijodkor bo'lib shakllanadi.

Xulosa qilib aytganda, bizning bu maqolamizdan maqsadimiz milliy hunarmandchiligimiz bilan tanishtirish va bu hunarlarga qiziqish uyg'otishdir. Mamlakatimizda san'at turlariga va amaliy san'at turlariga qiziqqan va bu san'at turlari bilan shug'ullangan insonlar ko'p bo'lsa, san'at ham rivojlanadi va ularninguzoq umr ko'rishi haqiqatdir. Yosh avlod vaqtini unumli o'tkazishi va hunarli bo'lishi bu, avvalo, Vatanimiz uchun, xalqimiz uchun katta foyda keltiradi, deb o'ylayman. Vatan ravnaqiga hissa qo'shish bu katta shara fdir. Yog'och o'ymakorligi bu insoniyatni ma'naviy ulg'ayishga va estetik teran bo'lishga undaydi. Vatanimizda milliy hunar turlari ko'p. Bu san'at turlarini o'rganishda o'ziga xos mashaqqatlari va qiyinchiliklari bor.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Талипов Н., & Талипов Н. (2021). Талабаларни бадий таълим орқали қобилиятларини ривожлантириш. Зберник наукових праць ЛОГОΣ.
2. Talipov N., & Talipov N. (2021). Creative technologies for the development of students'creative activity through art education. Зберник наукових праць ЛОГОΣ.
3. Халимов М. К. Сравнение продуктивности учебной доски и проектора в преподавании предметов, входящих в цикл инженерной графич

ки / М.К. Халимов Р.Р. Жабборов Б.Х. Абдуханов А.А. Мансуров. – Текст: непосредственный // Молодой ученый. – 2018. – № 6 (192). – С. 203–205. – URL: <https://moluch.ru/archive/192/48066/>.

4. Kholmatova Feruza Muhammad Umar Kizi. (2022). Methodology of teaching students to artistic perception of painting works in fine arts classes. *Current research journal of pedagogics*, 3(02), 125–135. <https://doi.org/10.37547/pedagogics-crjp-03-02-21>.

5. Akhmedov Mukhomod-Umar Bakhridinovich. (2022). the importance of folk applied art in the formation of youth creative activity. *Current research journal of pedagogics*, 3(02), 142–156. <https://doi.org/10.37547/pedagogics-crjp-03-02-23>.

6. Khalimov Mokhir Karimovich. (2022). Elements of student space imagination in the teaching of graphic sciences and methods of using it. *Current research journal of pedagogics*, 3(02), 103–116. <https://doi.org/10.37547/pedagogics-crjp-03-02-19>.

7. Nazirbekova, S. (2021). The importance of field practice in fine arts. *Збірник наукових праць ЛОГОС*. <https://doi.org/10.36074/logos-19.03.2021.v4.35>.

8. Jabbarov R. (2019). Formation of Fine Art Skills by Teaching Students the Basics of composition in Miniature Lessons. *International Journal of Progressive Sciences and Technologies*, 17(1), 285–288. DOI: <http://dx.doi.org/10.52155/ijpsat.v17.1.1424>.

9. Nazirbekova S., Talipov N., & Jabbarov R. (2019). Described the Educational, Scientific, and Educational Institutions of the Miniature. *International Journal of Progressive Sciences and Technologies*, 15(2), 364–367. DOI: <http://dx.doi.org/10.52155/ijpsat.v15.2.1192>.

10. Нуртаев У.Н., & Махкамова С.Б. (2016). Вопросы подготовки студентов к художественно-творческой деятельности. *Молодой ученый*, (7), 687–691.

11. Абдирасилов С.Ф., & Исахожаева Н.А. (2017). Изобразительные умения и навыки в процессе выполнения набросков будущих дизайнеров. *Молодой ученый*, (7), 411–414.

12. Абдирасилов С.Ф., & Назирбекова Ш.Б. (2017). Компьютеризация и информатизация художественно-практические занятия в обучении студентов. *Инновации в науке*, (12 (73)), 21–23.

13. Абдирасилов С.Ф. (2016). Художественные традиции как основа профессионального мастерства. *Наука и образование сегодня*, (2 (3)).

14. Abdurashidxonova M., & Rasulov M. (2021). Ташкентская школа резьбы по дереву и представители узбекского народного прикладного искусства. *Общество и инновации*, 2(5/S), 130–137. <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol2-iss5/S-pp130-137>.

15. Rustam Ravshanovich J. (2021). Formation of Creative Abilities of Students by Teaching the Genre “Landscape” of Fine Arts. *Spanish Journal of Society and Sustainability*, 1, 1–8. Retrieved from <http://sjss.indexedresearch.org/index.php/sjss/article/view/1>.

16. Holmuratovich M.K. (2019). Implementation of independent educational activities of students. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol*, 7(12).

17. Muratov H. (2021). The importance of organization and management independent education in the learning process. *Збірник наукових праць ЛОГОС*.

18. Jabbarov R., & Rasulov M. (2021). Further formation of students' creative abilities by drawing landscapes in painting. Збірник наукових праць ЛОГОΣ. <https://doi.org/10.36074/logos-30.04.2021.v2.09>
19. Saodat Makhkamova Bakhtiyarovna. (2021). Questions of preparing future teachers for artistic gafur abdurakhmanov analysis of works of fine art in school. Euro-Asia Conferences, 5(1), 13-18. Retrieved from <https://papers.euroasiaconference.com/index.php/eac/article/view/437>
20. Jabbarov R. (2021). Уникальное направление, вдохновленное творчеством Камолиддина Бехзода, великого миниатюриста Восточного Возрождения. Общество и инновации, 2(5/S), 59-67. <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol2-iss5/S-pp59-67>.
21. Abdirasilov S., & Maxkamova S. (2019). Research of Structure of Fractals in a Life of Mankind and Fine Arts Products. International Journal of Progressive Sciences and Technologies, 17(1), 302-305.
22. Rasulov Murad Absamatovich, & Abdurashidkhonova Muslimahon Bahodirhon Kizi. (2021). Methodological Basis of Creation, Organization and Decoration Of Platter's Artistic composition In Applied Art. The American Journal of Applied Sciences, 3(04), 298-310. <https://doi.org/10.37547/tajas/Volume03Issue04-42>.
23. Абдирасилов С.Ф., Назирбекова Ш.Б., & Махкамова С.Б. (2016). Художественно-культурные традиции узбекского народного искусства на уроках изобразительного искусства. Личность, семья и общество: вопросы педагогики и психологии, (11 (68)), 32-42.